

ISLAND

Folk flest forbinder vel i første rekke Island med fiske, fiskerigrænser og torskekrig. Dette har vært problemer for islendingene som til dels har ført til dramatiske episoder, men disse problemene har tross alt latt seg løse. Gjennom aviser, radio og ikke minst fjernsyn har vi imidlertid av og til fått følge med i et annet og langt mer alvorlig drama som ofte utspilles i Island. Vi husker Surtsey, vulkanøya som steg opp av havet utenfor sørkysten av Island i 1963 og som var aktiv i flere år. Et enda sterkere inntrykk gjorde nok den innbitte kamp som islendingene førte i 1973 mot det glødende inferno av lava og aske som ble spydd ut av Helgafjell på Vestmannaeyjar og som truet med å tilintetgjøre det vesle fiskersamfunnet.

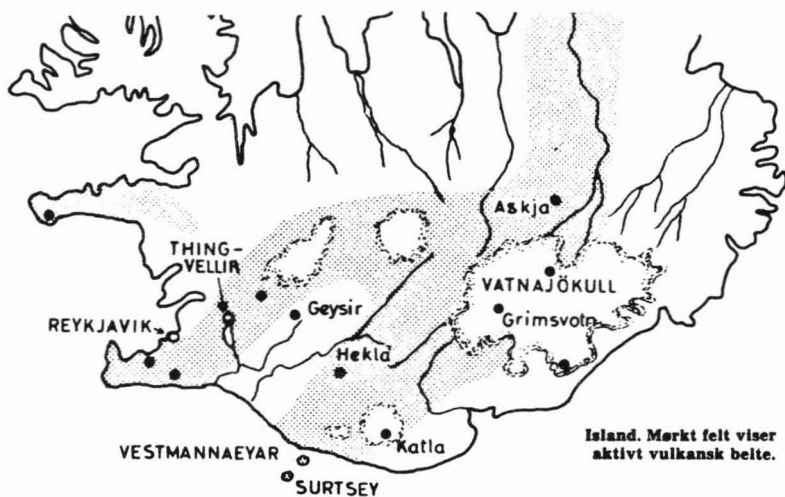
Island er blandt de mest aktive vulkanske områder i verden. Fra de første landnåmnmenn slo seg ned og til i dag har sagaøyas beboere måttet leve i nær kontakt med jordens mektige og impulsive krefter. Opp gjennom tidene har den vulkanske aktivitet ført til store ødeleggelser. Dels har lettflytende lava rent ut og ødelagt dyrket og bebodd land, dels har vindtransportert vulkansk aske lagt seg over store områder og forurenset dyrket mark og beiter så husdyr har omkommet i stort antall. Den vulkanske aktivitet er dessuten ofte fulgt av jordskjelv som kan gjøre til dels store skader. Et særpreget islandsk fenomen er de såkalte jøkulhlaup som skyldes utbrudd fra vulkaner under isbreer. De to mest fryktede er Katla og Grimsvötn, henholdsvis under Myrdalsjökull og Vatnajökull. Ved utbrudd smelter store ismengder, og vannet holdes innestengt under breen inntil det oppstår et svakt punkt i isen. Da bryter vannet seg vei med eksplosiv fart. Enorme vannmengder, isblokker og stein feier over store landområder med en hastighet på opptil 100 km pr. time og utsletter alt på sin vei.

Noe godt får imidlertid islendingene fra den vulkanske aktivitet, nemlig billig og forurensningsfri energi. Island er geysirenes (springkilder) og de varme kilders land fremfor noe. Dette er grunnvannet som kommer fram i dagen etter å ha sirkulert i dyptgående sprekker i fjellet som er glovarmt på grunn av virkningen fra dypere liggende smeltmasser. Det varme vannet blir nytt til oppvarming av boliger og drivhus.

Island er helt og holdent bygget opp av vulkanske bergarter, og geologisk sett er øya en ung dannelse. De eldste bergartene som opptrer størknet for 40 - 60 millioner år siden. Under denne første vulkanske fasen trengte enorme mengder basaltisk lava fram langs svære spalter i jordskorpen. Etter denne heftige vulkanske aktivitet inntrådte en periode av mange millioner års varighet hvor det hersket rolige forhold med liten eller ingen vulkansk virksomhet. Først i kvartærtiden, dvs. den perioden som omfatter den siste million år, startet Islands moderne vulkanisme som har fortsatt

uavbrutt opp til våre dager. Denne unge vulkanske aktivitet har ikke den samme utbredelse som den første og er begrenset til et belte som krysser landet i retning NØ-SV.

Islands vulkanske historie henger nøye sammen med platetektonikk og kontinentaldrift. Øya er en synlig del av en gigantisk undersjøisk fjellkjede - Den midtatlantiske rygg - som strekker seg fra Arktis til Antarktis. Den markerer skille mellom plater som beveger seg bort fra hverandre. Etter hvert som platene glir bort fra hverandre, strømmer basaltisk lava opp gjennom bruddstedene. Slike bevegelser har man kunnet påvise i Island. Landet gjenomsettes av plater ("gja") hvor det er brutt fram store lavamasser. Målinger som er foretatt i Almannagja like vest for Thingvellir har bekreftet at veggene i kløften beveger seg bort fra hverandre.

Det drives nå et intenst forskningsarbeid med det mål for øyet at man skal bli i stand til å forutsi hvor vulkanske utbrudd kan ventes. Med spesielle apparater er det mulig å lokalisere områder nede i jorden hvor temperaturen stiger. I de senere år har man klart å påvise flere områder hvor stigende temperatur og økende jordskjelvsaktivitet kan tyde på framtidige utbrudd.

Finn J. Skjerlie

Særtrykk av Bergens Tidende 26. februar 1977. Hentet fra "Godbiter fra Samlingene" utgitt av Universitetet i Bergen.